

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійного вивчення
навчальної дисципліни

ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ

*(для студентів 3 курсу заочної форми навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр
за напрямом підготовки 6.030601 – Менеджмент)*

Методичні вказівки до практичних занять та самостійного вивчення навчальної дисципліни „Фінанси, гроші та кредит” (для студентів 3 курсу заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за напрямом підготовки 6.030601 – Менеджмент) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад.: Н. Є. Лелюк. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – 39 с.

Укладач: к.е.н., доц. каф. ФЕБОА Н. Є. Лелюк

Рецензент: к.е.н., проф. Н. І. Гордієнко

Рекомендовано кафедрою фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту, протокол № 2 від 13.09.2014 р.

І МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Формування майбутніх фахівців з менеджменту передбачає вивчення фундаментальних економічних дисциплін, засвоєння базових економічних понять і категорій, їх взаємозв'язків і взаємозалежності, впливу на суспільство, окремі підприємства та громадян.

Мета курсу — формування у майбутніх фахівців з менеджменту сучасного економічного мислення та системи знань щодо загальних закономірностей розвитку сучасних фінансових і грошово-кредитних відносин суспільства.

Основними **завданнями** дисципліни є з'ясування:

- сутності грошей, їх появи та еволюції в умовах розвитку ринку;
- закономірностей грошового та кредитного обігу в умовах ринкового господарства;
- принципів і форм організації сучасної грошово-кредитної системи;
- особливостей вітчизняної та зарубіжних ринкових моделей грошей і кредиту,
- характеристики ринку позичкових капіталів, грошового обігу, банків та банківської діяльності;
- функціонування спеціалізованих небанківських інститутів;
- організації міжнародних грошово-кредитних відносин;
- сутності методів, принципів та інструментів грошово-кредитної політики закономірностей у сфері фінансових відносин держави, суб'єктів господарювання і населення;
- шляхів використання закономірностей у сфері фінансових відносин у практиці фінансової роботи;
- роль фінансів у забезпеченні економічного зростання суб'єктів ринкових відносин;
- тенденції розвитку національного та міжнародного фінансового ринку тощо.

знати:

- сутності та функцій таких категорій, як «гроші», «кредит», зміст основних теорій грошей, поняття грошового обігу грошових потоків, грошового ринку та грошових систем, основ кредитних, розрахункових і валютних відносин;
- процес формування, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів держави, підприємств різних форм власності;
- основні напрямки зміцнення фінансів та фінансової системи;
- заходи щодо подолання інфляції, бюджетного дефіциту.

вміти:

- вільно орієнтуватися в теоретичних і практичних проблемах, фінансової системи;
- аналізувати поточну ситуацію на вітчизняному та зарубіжному фінансовому ринку;
- прогнозувати майбутній розвиток фінансових відносин;
- обирати оптимальні шляхи вирішення конкретних виробничих завдань фінансового характеру тощо.

мати компетентності:

- визначати особливості, тенденції і закономірності розвитку грошей і кредиту у сучасній економіці;
- оцінювати стан і проблеми фінансової системи;
- оцінювати поточну ситуацію та визначати основні напрями розвитку фінансових відносин;
- оцінювати результати фінансової політики держави в тому числі грошово-кредитної;
- визначати принципи і форми організації сучасної грошово-кредитної системи;
- визначати оптимальні шляхи вирішення конкретних завдань фінансового характеру.

Методичні вказівки складено у відповідності з робочою програмою по даній дисципліні і вони необхідні для систематизації методичних прийомів проведення семінарських занять.

II ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття за темою „Сутність та функції грошей”

Запитання:

1. Походження грошей. Роль держави у творенні грошей.
2. Суть грошей.
3. Форми грошей та їх еволюція.
4. Вартість грошей. Ціна грошей як капіталу: вартість зберігання грошей та відсоток.
5. Функції грошей. Функція міри вартості. Ціна як грошове вираження вартості товарів.
6. Функція засобу обігу. Функція засобу платежу. Їхня сутність, сфери використання, відмінності.
7. Світові гроші. Взаємозв'язок функцій та вплив на них зміни вартості грошей.

Основні поняття і терміни:

Готівкові гроші — знаки вартості, виготовлені з паперу або малоцінного металу.

Гривня — грошова одиниця незалежної держави Україна. «Гривня» як грошова й вагова одиниця Київської Русі походить від найменування обруча — прикраси із золота чи срібла, який носили на шиї («загривку»). Частина цього обруча (рублена гривна), що оберталася в ролі грошей, стала основою найменування грошової одиниці «рубль».

Гроші — специфічний товар, що обмінюється на будь-який інший товар і є загальним еквівалентом. Гроші є засобом вираження вартості товарів.

Грошова база — це консолідує показник резервних грошей банківської системи на основі якого через грошовий мультиплікатор формується пропозиція грошей.

Депозитні гроші — неповноцінні знаки вартості, які не мають речового вираження й існують лише у вигляді певних сум на рахунках у банках.

Електронні гроші — умовна назва фінансових коштів, які використовує їх власник на основі електронної системи банківських послуг.

Маса грошей — сукупність грошових коштів у будь-якій їхній формі, яка є в економічних суб'єктів у вказаний момент.

Масштаб цін — вагова кількість грошового металу, що законодавчо закріплена за грошовою одиницею. Так, ваговий зміст одного рубля Росії, що був установлений грошовою реформою 1895–1897 рр. С. Ю. Вітте, дорівнював 0,774234 чистого золота, а ваговий зміст рубля СРСР з 1.01.1961 р. — 0,987412 г чистого золота. Ваговий зміст одного долара США у 1934 р. дорівнював 0,888671 г чистого золота. Валютною реформою 1976–1978 рр., проведеною згідно з рішенням країн Ямайської валютної системи, золотий зміст грошових одиниць країн учасниць МВФ скасовано.

Паперові гроші — нерозмінні на метал знаки вартості, що випускаються державою (казначейством) для покриття своїх витрат і наділяються нею примусовим курсом.

Повноцінні гроші (товарні та металеві) — гроші, реальний зміст яких відповідав їхній номінальній вартості. Повноцінні гроші мали дві складові вартості:

— однієї вони набували завдяки витратам на матеріали, з яких во ни були зроблені (прикраси, різні метали тощо), — внутрішня реальна вартість;

— другу вони отримували в процесі обігу (певні номінали, корисність, цінність тощо) — еквівалентна вартість.

Неповноцінні гроші (замінники повноцінних грошей, кредитні гроші) — це гроші, номінальна вартість яких вища від реальної (набувають своєї вартості виключно в обігу), тобто фактично витраченої на їхнє виробництво суспільної праці. До них належать:

1) металеві знаки вартості — золота монета, що стерлася, білон на монета (дрібна монета, виготовлена з дешевих металів, наприклад міді, алюмінію);

2) паперові знаки вартості, зроблені, як правило, з паперу.

Кредитні гроші виникають з розвитком товарного виробництва, коли купівля продаж здійснюються із розстрочкою платежу (в кредит). Їхня поява пов'язана з функцією грошей як засобу платежу, де гроші виступають зобов'язаннями продавця, які повинні бути погашені у заздалегідь установлений термін. Першочергове економічне значення цих грошей — зробити грошовий обіг еластичним, здатним відображати потреби товарообігу в готівкових грошах, економити повноцінні гроші, сприяти розвитку безготівкового обігу.

Кредитні гроші пройшли такий шлях розвитку: *вексель, банкнота, чек, електронні гроші, кредитні картки*.

Вексель — це боргове зобов'язання чітко визначеної форми, що дає незаперечне право на одержання зазначеної в ньому суми грошей у термін, який указано у векселі.

Банкнота — кредитні гроші, які випускає центральний (емісійний) банк країни.

Чек — вид кредитних грошей, що виступає як грошовий документ установленної форми, який містить безумовний наказ власника рахунка в кредитній установі виплатити держателю чека зазначену суму.

Платіжна система — це, по-перше, сукупність кредитних установ, які здійснюють розрахунки; по-друге, система взаємовідносин між учасниками, яка необхідна для виконання зобов'язань щодо розрахунків за допомогою карток; по-третє, сукупність нормативних, договірних, фінансових та інформаційно-технічних засобів, що регламентують порядок використання банківських платіжних карток.

Функція грошей — це певна дія чи «робота» грошей щодо обслуговування руху вартості в процесі суспільного відтворення, тобто дії, які вони здійснюють у ринковій економіці.

Задача 1

1 січня 2007 року клієнт поклав 2000 грн на банківський рахунок під 6 річних відсотків та за умовою, що відсоток на відсоток не нараховується. Яка сума буде на цьому рахунку 1 січня 2011 року, якщо банк проводить компаундинг відсотка щорічно?

Задача 2

Яку суму грошей необхідно покласти на 6-місячний депозит, щоб отримати на прикінці терміну розміщення 2000 грн при ставці 14% річних та за умовою, що відсоток на відсоток не нараховується?

Заняття за темою „Грошовий оборот і грошові потоки”

Запитання:

1. Поняття грошового обороту як процесу руху грошей.
2. Економічна основа та загальна схема сукупного грошового обороту.
3. Основні сфери грошового обороту.
4. Грошові потоки та критерії їх класифікації.
5. Грошова маса та основні форми її існування.
6. Закони грошового обігу.

Основні поняття і терміни:

Сектор грошового обігу характеризується еквівалентним одностороннім рухом грошей від споживача до виробника. Він обслуговує сферу товарного обміну. Саме обмін товарів є основою грошового обігу. Зміна форм вартості, тобто обмін товарів на гроші та подальше використання грошей для придбання нових товарів та послуг, створюють можливість постійного руху грошей: Т–Г–Т.

Фіскально-бюджетний оборот охоплює фінансові відносини, які зумовлюють відчуження певної частини доходів, суб'єктів господарювання у вигляді *податків, штрафів, відрахувань* та інших платежів на користь держави.

Кредитний оборот охоплює сферу перерозподільчих відносин, у якій власність суб'єктів господарювання не відчужується, а лише передається в тимчасове користування іншим особам, за що власник отримує дохід у вигляді *відсотків або дивідендів*. Активними суб'єктами цього обороту є фінансові посередники (в тому числі банки) та суб'єкти господарювання (фізичні та юридичні особи).

Фінансовий оборот — сектор грошового обороту, який обслуговує купівлю-продаж цінних паперів (акцій, облігацій, веселів та інших цінних паперів).

Грошовий потік – сукупність платежів, які обслуговують окремий етап (сферу) грошового обороту.

Ринки продуктів — це ринки, на яких населення, підприємства та уряд купують вироблені іншими підприємствами товари та послуги.

Ринки ресурсів — це ринки, на яких населення, підприємства купують ресурси, необхідні для виробництва, — робочу силу, капітал, природні ресурси.

Грошовий оборот — це рух грошових коштів у готівковій та безготівковій формах, що обслуговує реалізацію товарів, а також нетоварні платежі в народному господарстві.

Готівковий-грошовий оборот являє собою сукупність платежів готівковими коштами, які використовуються при виплаті заробітної плати, пенсій, субсидій. Населення здійснює готівкові платежі при купівлі товарів, оплаті різних видів послуг тощо.

Кореспондентський рахунок — це рахунок, на якому відображаються розрахунки, які зроблені одним банком за дорученням і за рахунок іншого банку.

Грошова маса — це сукупність купівельних, платіжних та накопичувальних засобів, яка обслуговує економічні зв'язки, належить фізичним та юридичним особам, а також державі. Це важливий кількісний показник руху грошей.

Грошовий агрегат — це показник грошової маси, що характеризує певний набір її елементів залежно від їхньої ліквідності.

Швидкість обігу грошей характеризує частоту (оберти), з якою кожна одиниця готівкових, в обороті, грошей (гривня, долар тощо) використовується в середньому для реалізації товарів і послуг за певний період (рік, квартал, місяць).

Виходячи з відомого рівняння обміну І. Фішера $MV = PQ$, величину швидкості обігу грошей можна визначити за формулою,

$$V = \frac{PQ}{M},$$

де V — швидкість обігу грошей;

P — середній рівень цін на товари (індекс цін готових товарів та послуг);

Q — фізичний обсяг товарів та послуг, що реалізовані в певному періоді (номінальний національний продукт);

M — середня маса грошей, що перебуває в обороті за певний період (статистична кількість грошей).

Коефіцієнт монетизації ВВП — відношення грошової маси до номінальної величини валового внутрішнього продукту:

$$K_M = \frac{M}{ВВП} \quad \text{або} \quad K_M = \frac{1}{V},$$

де K_M — коефіцієнт монетизації;

M — маса грошей на кінець року, взята за агрегатом $M2$;

$ВВП$ — річний обсяг, виробленого валового внутрішнього продукту (за поточними цінами);

V — швидкість грошей (кількість обертів грошової одиниці).

Закон грошового обігу — кількість грошей, необхідних для виконання функцій засобу обігу, повинна дорівнювати сумі цін товарів, що реалізуються, яка поділена на кількість обертів (швидкість обороту) однойменних одиниць.

Задача 1

Клієнт вносить у банк 4000 гр. од. готівкою. Після цього комерційний банк збільшує свої резерви на таку саму суму і видає позичку в розмірі 2000 гр. од. Як саме після проведених трьох операцій (абстрагуючись від усіх інших) зміниться грошова пропозиція:

- а) зменшиться на 2000 гр. од.;
- б) збільшиться на 2000 гр. од.;
- в) зменшиться на 4000 гр. од.;
- г) збільшиться на 4000 гр. од.;
- д) збільшиться на 6000 гр. од.?

Задача 2

Кількість проданих товарів протягом року становить 180 тис. шт., ціна одиниці товару — 5 грн. Визначте середню оборотність грошової одиниці та розмір грошової маси, якщо відомо, що в разі підвищення оборотності грошової одиниці на 2 оборти необхідність у грошовій масі, що обслуговує грошовий обіг, скоротилася на 40%, а при підвищенні оборотності грошової одиниці на 3 оборти — на 50%.

Задача 3

Залучені ресурси комерційного банку становлять 1 млн грн, а норма обов'язкового резерву — 15%. Якими будуть у цьому випадку кредитні ресурси комерційного банку:

- а) 1 млн грн;
- б) 850 тис. грн;
- в) 150 тис. грн?

Задача 4

Порівняйте фактичну швидкість обіговості грошей у наявному грошовому обігу з ідеальним значенням, якщо середня грошова маса за звітний період, розрахована за агрегатом М1, становить: $M_0 = 110$ млрд грн, сума поточних рахунків у комерційних банках становить 10% від M_0 , депозити до запитання — 70 млрд грн, середній розмір грошових надходжень у каси банків — 3,8 млрд грн, сума видатків — 65% розміру надходжень. Ідеальне значення швидкості обігу грошей — 1.

Задача 5

Розрахуйте величину агрегатів грошової маси України, якщо:

- готівка поза банками — 145 млрд грн;
- готівка в касах юридичних осіб — 46 млрд грн;
- депозити до запитання — 89 млрд грн;
- строкові вклади — 149 млрд грн;
- валютні заощадження — 107 млрд грн;
- кошти за трастовими операціями — 10 млрд грн;
- вартість облігацій державного займу — 5,3 млрд грн.

Задача 6

Розрахуйте величину грошового агрегату M_2 за такими даними:

- готівка на руках у населення — 134,43 млрд грн;
- готівка в касах юридичних осіб — 39,43 млрд грн;
- строкові депозити — 302,11 млрд грн;
- кошти на спеціальних карткових рахунках — 5,3 млрд грн;
- готівка в оборотних касах банків — 23 млрд грн;
- депозити до запитання — 114 млрд грн.

Задача 7

Визначити кількість грошей, необхідних для безінфляційного обігу, за такими даними:

- сума цін реалізованих товарів, робіт, послуг (ВВП) — 890 млрд грн;
- сума цін товарів, робіт, послуг, що реалізовані з відстроченням платежу — 23% обсягу реалізації товарів, робіт та послуг;
- сума платежів за зобов'язаннями, термін оплати яких настав, — 134 млрд грн;
- сума платежів, що взаємно погашаються, — 19% загального обсягу реалізації товарів, робіт та послуг;
- середня кількість оборотів грошової маси (M_2) за рік — 6.

2. Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо її оборотність зросте на 3 оберти?

3. Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо не буде проводитися взаємне зарахування боргів?

Задача 8

Визначте, як зміниться номінальний обсяг $ВВП$, якщо швидкість обігу грошей становить 1,84 оборотів і залишається незмінною, а грошова пропозиція зросте з 300 до 431 млрд грн.

Задача 9

Визначте середньоквартальну та річну швидкість обігу грошей в Україні за такими даними:

- на 01.04 обсяг ВВП — 187,717 млрд грн; грошова маса (M_{32008}) — 416,013 млрд грн;
- на 01.07 обсяг ВВП — 421,417 млрд грн; грошова маса (M_{32008}) — 450,589 млрд грн;
- на 01.10 обсяг ВВП — 697,194 млрд грн; грошова маса (M_{32008}) — 477,659 млрд грн;
- на 31.12 обсяг ВВП — 949,864 млрд грн; грошова маса (M_{32008}) — 515,727 млрд грн.

Задача 10

Вкладник відкрив депозит у розмірі 7000 грн під 15% річних на 4 роки. Розрахуйте відсотковий прибуток вкладника, якщо по вкладу нараховуються прості та складні відсотки.

Задача 11

Яку суму грошей необхідно розмістити на депозиті в комерційному банку, щоб отримати наприкінці терміну розміщення 8100 грн за такими умовами: нарахування один раз на рік відсотка за ставкою 14,8%, строк вкладу — 4 роки, на відсоток щорічно нараховується відсоток?

Задача 12

Обчисліть агрегатну структуру та середню швидкість обігу грошової маси, а також тривалість одного обороту в днях за наведеними в таблиці 1 даними.

Показники	На початок звітнього року (I квартал), млрд грн	На кінець звітнього року (IV квартал), млрд грн
Готівка поза банками	135,176	176,435
Кошти на поточних рахунках та депозити до запитання	87,65	98,234
Валютні заощадження (поточні та строкові)	34,76 121,21	45,65 157,512
Кошти у строкових депозитах	154,64	175,98
Цінні папери, крім акцій	7,567	9,200
Сума цін реалізованих товарів (ВВП)	209,564	1 034,675
Товари, продані в кредит	32,34	101,43
Сума платежів за кредитами	32,21	44,32
Взаємопогашення платежів	4	7

Заняття за темою «Грошовий ринок»

Запитання:

1. Суть грошового ринку, його структура.
2. Суть і форми попиту на гроші. Фактори, що визначають зміну попиту на гроші.
3. Суть і механізм формування пропозиції грошей. Фактори, що визначають зміну пропозиції на гроші.
4. Суть і механізм формування відносної вартості та ціни грошей.
5. Механізм саморегулювання грошового ринку (монетаристський підхід).
6. Важелі державного регулювання (кейнсіанський підхід).
7. Модель рівноваги на грошовому ринку.

Основні поняття і терміни:

Грошовий (монетарний) ринок — це сукупність усіх грошових ресурсів країни, що постійно переміщуються, розподіляються та перерозподіляються під впливом попиту і пропозиції з боку різних суб'єктів економіки.

Ринок грошей — монетарний ринок, де продаються грошові кошти у вигляді короткострокових позик (до одного року) і депозитних операцій з метою обслуговування руху обігових коштів підприємств, банків, населення і держави.

Цінні папери — грошові документи, що засвідчують право володіння та, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або відсотків, а також можливість передання грошових та інших прав, що випливають з цих документів, іншим особам.

Акція — це документ, який засвідчує право на певну частину власності акціонерного товариства і дає право на отримання доходу від неї у вигляді дивідендів. Існують різні види акцій, які встановлюють різні права їхніх власників: прості й привілейовані; іменні та на пред'явника; паперові та електронні; номінальні та без номіналу; платні та преміальні; з вільним та з обмеженим обігом

Облігація — це боргове зобов'язання позичальника перед кредитором, яке оформляється не кредитною угодою, а продажем-купівлею спеціального цінного папера. Облігації поділяються на різні види залежно від емітента, способу виплати доходу, термінів, на які вона випускається, умов обігу та надійності.

Казначейські зобов'язання — це вид цінних паперів на пред'явника, які розміщуються серед населення виключно на добровільних засадах і які свідчать про внесення їхнім власником грошових засобів до бюджету й дають право на отримання фінансового доходу.

Ощадний сертифікат — це письмове свідоцтво банку про депонування коштів.

Вексель — це письмове й безспірне зобов'язання позичальника сплатити після настання строку певну суму грошей власникові векселя.

Депозитне свідоцтво — це цінний папір, який підтверджує, що особа володіє акціями однієї з іноземних корпорацій, які зберігаються в одному з банків, та має право на одержання дивідендів, а також на частку активів цієї корпорації в разі її ліквідації. Депозитні свідоцтва забезпечують доступ корпорацій на іноземні фондові ринки.

Варанти є спеціальним видом цінних паперів. Вони випускаються разом із привілейованими акціями та облігаціями й дають власникові право купувати прості акції за обумовленою ціною протягом обумовленого періоду. Інвестори можуть одержувати прибуток на різниці курсів простих акцій у разі його зростання порівняно з обумовленим у варанті.

Опціон — це угода між партнерами, один із яких виписує і продає опціонний сертифікат, а інший купує його, тобто отримує право до обумовленої дати за фіксовану ціну придбати певну кількість акцій в особи, яка виписала опціон, або ж продати їх.

Ф'ючерс також є контрактом, згідно з яким особа, що уклала його, бере на себе зобов'язання після закінчення певного строку продати клієнтові відповідну кількість фінансових інструментів за обумовленою ціною.

Інвестиційні сертифікати — це цінні папери, що випускаються виключно інвестиційним фондом чи інвестиційною компанією і дають право їхньому власнику отримувати дохід у вигляді дивідендів.

Попит на гроші виступає як запас грошей, який прагнуть мати у своєму розпорядженні економічні суб'єкти на певний момент часу.

Пропозиція грошей — це та кількість грошей, що знаходиться в розпорядженні економічних суб'єктів, яку вони можуть спрямувати в оборот за сприятливих умов.

Грошова база (MB) — сума готівкових грошей (C), які є в обігу поза банками, плюс мінімальні банківські резерви (TR):

$$MB = C + TR.$$

Грошово-кредитний мультиплікатор — це процес створення нових банківських депозитів (безготівкових грошей) при кредитуванні банками клієнтури на основі додаткових (вільних) резервів, що надійшли до банку ззовні.

Міжбанківський ринок — частина фінансового ринку, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучаються і розміщуються банками між собою переважно у формі міжбанківських депозитів на короткі терміни.

Заняття за темою «Грошові системи»

Запитання:

1. Суть грошової системи, її призначення в економічній системі країни.

Елементи грошової системи.

2. Основні типи грошових систем та їх еволюція.
3. Система металевого обігу (біметалізм та монометалізм).
4. Системи обігу нерозмінних грошових знаків.
5. Створення і розвиток грошової системи України.
6. Форми організації безготівкових розрахунків.
7. Суть і методи державного регулювання грошової сфери.

Основні поняття і терміни:

Грошова система — це законодавчо встановлена форма організації грошового обороту в країні. Вона є складовим елементом господарського механізму і регулюється законами, встановленими державою.

Масштаб цін — історично зумовлений елемент грошової системи, що визначає ваговий вміст у грошовій одиниці металу, який у відповідний період виконував роль грошей. Установлений державою золотий (чи срібний) вміст грошей виступав важливим елементом системи ціноутворення в країні. В умовах обігу паперових грошей масштаб цін втратив своє вагоме значення як елемент грошової системи.

Валютний курс — це співвідношення між грошовими одиницями (валютами) різних країн.

Монометалізм — це грошова система, за якої тільки один вид металу виконує роль грошей. Найпоширенішим в історії був золотий монометалізм. Його найпослідовнішою формою виступав золотомонетний стандарт

Платіжне доручення — це документ, який містить наказ платника банку про списання з його рахунка певної суми та перерахування її на рахунок одержувача.

Платіжна вимога-доручення — це комбінований розрахунковий документ, який об'єднує платіжну вимогу і платіжне доручення.

Розрахунковий чек — документ, який містить доручення чекодавця (платника) банку про перерахування з його рахунка певної суми грошей на рахунок чекоотримувача (одержувача) при здаванні ним чека в банк.

Акредитив — це розрахунковий документ, який містить доручення банку платника банку одержувача оплатити товар (послуги) лише при виконанні одержувачем умов, указаних в акредитиві. Акредитив вигідно використовувати у відносинах з неакуратними платниками.

Вексель — це боргове зобов'язання чітко визначеної форми (цінний папір), що дає незаперечне право на одержання зазначеної в ньому суми грошей у термін, який указано у векселі.

Заняття за темою «Інфляція та грошові реформи»

Запитання:

1. Суть інфляції, її причини, форми та закономірності розвитку.
2. Види інфляції.
3. Соціально-економічні наслідки інфляції.
4. Поняття, цілі та види грошових реформ.
5. Класифікація грошових реформ.
6. Основні моделі грошових реформ.

Основні поняття і терміни:

Інфляція — це процес знецінення грошей та загальне підвищення цін на товари і послуги внаслідок надмірної емісії та переповнення каналів обігу грошовою масою, яка виявилась не забезпеченою економічними благами.

На практиці інфляцію можна обчислити за допомогою індексів цін:

- індекс споживчих цін (ІСЦ);
- індекс цін на засоби виробництва (цін виробника) (ІЦВ);

- індекс цін ВВП, або дефлятор ВВП;
- загальний індекс інфляції.

Грошова реформа — повне або часткове перетворення грошової системи, що здійснює держава з метою впорядкування та налагодження грошового обігу. Грошова реформа здійснюється різними методами (нуліфікація, реставрація, девальвація, деномінація) залежно від економічного стану країни, ступеня знецінення грошей, політики держави.

Антиінфляційна політика — комплекс заходів державного регулювання економіки, спрямований на боротьбу з інфляцією. Історично сформувалися два основних шляхи такої політики: дефляційна політика (регулювання попиту) та політика доходів.

Дефляційна політика ґрунтується на методах обмеження грошового попиту через грошово-кредитний та податковий механізми шляхом зниження державних видатків, підвищення відсоткової ставки за кредит, посилення податкового пресу, обмеження грошової маси тощо.

Індексація (повна або часткова) означає компенсацію збитків у результаті знецінення грошей.

Нуліфікація — оголошення державою знецінених паперових грошових знаків недійсними.

Девальвація — офіційне зниження державою металевого вмісту та курсу (або тільки курсу) національних грошей щодо іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць.

Ревальвація — це офіційне підвищення державою золотого вмісту та валютного курсу або тільки валютного курсу національної валюти країни.

Деномінація — укрупнення грошової одиниці без зміни її найменування, що проводиться з метою забезпечення грошовою обороту і надання більшої повноцінності грошам.

Заняття за темою «Кількісна теорія грошей і сучасний монетаризм»

Запитання:

1. Предмет теорії грошей та основні напрями розвитку теорії грошових відносин.
2. Класична кількісна теорія грошей та її основні постулати.
3. Неокласичний варіант розвитку кількісної теорії грошей:
 - "трансакційний варіант" кількісної теорії І. Фішера;
 - "кембриджський варіант" кількісної теорії (А. Маршалл, А. Пігу).
4. Відмінності в поглядах на гроші послідовників кількісної теорії грошей і теорії трудової вартості.
5. Сучасний монетаризм як альтернативний напрям кількісної теорії. Внесок М. Фрідмена в розроблення монетарної політики на основі неокласичного варіанта кількісної теорії.

6. Зближення позицій монетаристів і неокейнсіанців у їхніх поглядах на грошово-кредитну політику в сучасних умовах.

7. Грошово-кредитна політика України у світлі сучасних монетаристських теорій.

Основні поняття і терміни:

Суть **номіналістичної теорії** полягає в запереченні товарної природи грошей і визначенні їх як умовних знаків, що позбавлені внутрішньої вартості.

Кількісна теорія грошей, яка стверджує, що ціни товарів визначаються об'ємом платіжних засобів, що перебувають в обігу, належить до найстаріших доктрин в історії економічної думки.

Заняття за темою «Кредит у ринковій економіці»

Запитання:

1. Необхідність кредиту та його суть. Загальні передумови формування кредитних відносин.

2. Стадії та основні закономірності руху кредиту. Об'єкти та суб'єкти кредитних відносин.

3. Функції кредиту.

2. Форми та види кредиту.

4. Форми кредиту, переваги та недоліки кожної з форм.

5. Види кредиту та їх характеристика.

6. Банківський кредит як переважний вид кредиту.

7. Економічні межі кредиту: поняття, причини та наслідки їх порушення.

8. Кредитні відносини та інфляція.

9. Суть процента за кредит та його види. Економічні межі руху та фактори зміни ставки процента.

10. Фактори впливу на процентну ставку за кредит.

11. Роль кредиту в ринковій економіці.

12. Теорії кредиту.

Основні поняття і терміни:

Кредит (лат. «creditum» — позичка, борг; «credo» — вірити) — це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності.

Кредитори — це учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам. Кредиторами можуть бути фізичні особи, юридичні особи (підприємства, організації, установи), держава, банки.

Позичальники — це учасники кредитних відносин, які мають потребу в додаткових коштах і одержують їх у позику від кредиторів. Позичальниками можуть бути всі ті особи, що й кредиторами.

Перерозподільна функція кредиту полягає в тому, що тимчасово вільні кошти юридичних та фізичних осіб за допомогою кредиту передаються в тимчасове користування підприємств, господарських товариств і населення для задоволення їхніх виробничих або особистих потреб.

Антиципаційна (емісійна) функція є створення ним нових грошей для грошового обігу, яку виконує тільки банківський кредит. Методом кредитної експансії (розширення кредиту) та кредитної рестрикції (звуження кредиту) регулюється кількість грошей в обігу.

Контрольна функція кредиту полягає в тому, що в процесі кредитного перерозподілу коштів забезпечується банківський контроль за діяльністю позичальника. Можливість такого контролю впливає із самої природи кредиту.

Треба зазначити, що, вступивши в кредитні відносини, одержувач кредиту також має здійснювати контроль за своєю діяльністю з тим, щоб своєчасно і повністю повернути кредитні ресурси.

Вид кредиту — це більш детальна його характеристика за організаційно-економічними ознаками (галузева спрямованість, об'єкти кредитування, забезпеченість кредиту, терміновість кредитування тощо). Залежно від організації кредитних відносин виділяють такі основні види кредиту: міжгосподарський (комерційний), банківський, лізинговий, споживчий і державний.

Комерційний кредит — вид кредиту, що надається продавцем покупцеві у вигляді відстрочення платежу за реалізовані товари і послуги.

Банківський кредит — вид кредиту, що надається банками підприємствам, домашнім господарствам і державам.

Лізинговий кредит — економічні відносини між юридичними особами, що виникають у випадку оренди майна і супроводжуються укладенням лізингової угоди.

Іпотечний кредит — економічні відносини, що виникають з приводу надання кредиту під заставу нерухомого майна.

Споживчий кредит — вид кредиту, що надається в грошовій чи товарній формах населенню фінансово-кредитними інститутами та нефінансовими організаціями (фірмами) з метою придбання товарів тривалого користування. Реалізується у вигляді банківського і споживчого кредиту.

Державний кредит — вид кредиту, за якого одним із суб'єктів кредитних відносин (як правило, позичальником) виступає держава.

Короткостроковий кредит — кредит, що надається для задоволення короткострокових (до 1 року) потреб позичальника, які виникають у зв'язку з витратами виробництва й обігу та не забезпечуються надходженням коштів у відповідному періоді.

Міжбанківський відсоток — відсоток за кредитами, що видаються одним комерційним банком іншому.

Норма відсотка — співвідношення доходу на позичковий капітал із сумою наданої позики (вимірюється у відсотках).

Облікова ставка відсотка — плата, що оголошується й стягується центральним банком за кредитні ресурси, які надаються комерційним банкам.

Облікова ставка НБУ — плата (у відсотках), що стягується Національним банком України за проведення операцій за кредитування комерційних банків шляхом рефінансування їхніх активних операцій (обліковий кредит).

Обліковий відсоток — відсоток, установлений як плата за кредити, що надається центральним банком комерційним банкам.

Заняття за темою «Кредитні системи»

Запитання:

1. Поняття кредитної системи, її складові.
2. Основні типи кредитної системи.
3. Структура кредитної системи.
4. Банківська система: функції та основи організації.
5. Небанківські фінансово-кредитні установи та проблеми їх розвитку в Україні.
6. Поняття та значення стійкості кредитної системи.
7. Специфіка функціонування кредитних систем окремих країн.
8. Становлення й розвиток кредитної системи України.

Основні поняття і терміни:

Кредитна система — це сукупність кредитно-фінансових інститутів, що діють на ринку позикових капіталів і здійснюють акумуляцію та мобілізацію грошового капіталу.

Банківська система — це законодавчо визначена чітко структурована і субординована сукупність фінансових посередників, які здійснюють кредитні та фінансові операції на професійній основі й функціонально взаємопов'язані в самостійну економічну структуру.

Національний банк — економічно самостійний орган, що здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а в окремих випадках — і за рахунок Державного бюджету. Національний банк не відповідає за зобов'язання органів державної влади та інших банків, а органи державної влади та інші банки не відповідають за зобов'язання Національного банку.

Заняття за темою «Центральний банк та його роль в економіці»

Запитання:

1. Центральний банк. Походження, функції та операції центрального банку.
2. Грошово-кредитна політика центрального банку. Поняття, її завдання та типи.
3. Інструменти грошово-кредитної політики.
4. Державне регулювання грошової сфери. Центральний банк як орган державного регулювання грошової сфери.
5. Структура НБУ, його завдання та функції.

Заняття за темою «Комерційні банки як основна ланка кредитної системи»

Запитання:

1. Суть і призначення комерційних банків.
2. Класифікація комерційних банків.
3. Операції комерційних банків та їх характеристика:
 - пасивні банківські операції;
 - залучені кошти;
 - активні операції комерційних банків;
 - суть комісійно-посередницьких банківських операцій.

Заняття за темою «Сутність та функції фінансів»

Запитання:

1. Предмет і метод науки про державні фінанси.
2. Характерні ознаки фінансів та фінансових відносин.
3. Сутність фінансів як історичної та економічної категорії.
4. Специфічні ознаки фінансів і їх взаємозв'язок з іншими вартісними економічними категоріями (грошима, ціною, кредитом, заробітною платою).
5. Фінансові ресурси держави та напрями їх витрачання.
6. Функції фінансів.
7. Фінансові категорії.

Основні поняття і терміни:

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – показник, що відбиває сукупну вартість кінцевих продуктів і послуг, вироблених у даній країні за певний проміжок часу (як правило, за рік), у поточних ринкових цінах без урахування сальдо платіжного балансу. Вартість проміжних продуктів виробництва (сировини, електроенергії, напівфабрикатів, комплектувальних деталей тощо), які надходять від інших підприємств і використовуються у виробництві кінцевої продукції, до ВВП не включають.

Валовий національний продукт (ВНП) – показник, що відбиває сумарну вартість товарів та послуг (у цінах реалізації), що надходять у розпорядження даної країни за певний період часу (як правило, за рік). ВНП відрізняється від валового внутрішнього продукту на сальдо (різницю між грошовими надходженнями і витратами) зовнішньоекономічних операцій, включаючи сальдо експорту та імпорту товарів і послуг, сальдо оплати праці чужоземних працівників і сальдо переведення прибутків від вивезеного за кордон капіталу.

Гроші – особливий товар, що стихійно виокремився з товарного світу й виконує роль загального еквівалента під час обміну товарів. Обслуговуючи всі сфери економічної діяльності, гроші виконують такі функції: міри вартості, засобу обігу, засобів нагромадження і збереження, платежу, світових грошей.

До власних фінансових ресурсів відносять грошові кошти, отримані в ході фінансово-господарської діяльності (статутний капітал, прибуток, амортизаційний фонд, інші фонди підприємства).

Залучені ресурси – це грошові кошти, отримані в результаті кредитів і займів, які набувають характеру заборгованості (кредити; фінансові ресурси, залучені шляхом випуску цінних паперів; кредиторська заборгованість).

Заробітна плата – форма грошової або натуральної винагороди робітникам.

Інвестиції – довгострокові вкладення коштів із метою утворення нових і модернізації діючих підприємств, освоєння новітніх технологій і нової техніки, збільшення виробництва й одержання прибутку.

Розподільча функція фінансів – проявляється в процесі розподілу ВВП у вигляді утворення фондів грошових коштів та використання їх за цільовим призначенням.

Контрольна функція фінансів – зумовлюється притаманною їм здатністю кількісно відображати рух фінансових потоків і забезпечувати контроль за дотриманням пропорцій в розподілі ВВП правильністю формування, розподілу та використання фінансових ресурсів держави і суб'єктів господарювання.

Національне багатство – сукупність матеріальних і культурних благ, які належать суспільству. До складу національного багатства входять: речові елементи виробництва, резерви і страхові запаси, невиробничі фонди, особисте майно населення.

Кредит – це економічні відносини, які виникають з приводу розподілу вартості за умови повернення з процентами.

Прибуток – кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства. Обчислюється він як різниця між валовим вибором (без податку на додану вартість й акцизного збору) та витратами на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг).

Фінанси – це економічні відносини, які виникають з приводу формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів із метою виконання функцій і завдань держави, підприємств і населення із забезпечення умов розширеного відтворення, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.

Фінансові відносини – особливий тип економічних відносин, що опосередкований системою грошових відносин. Виникає при розподілі і перерозподілі валового внутрішнього продукту, виробленого в державі.

Фінансова наука – вивчає явища та процеси, які здійснюються у державі пристворенні й використанні фондів фінансових ресурсів на цілі її економічного та соціального розвитку.

Фінансові ресурси – це грошові накопичення і доходи, що створюються в процесі розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних проблем.

Фонди фінансових ресурсів – грошові фонди, що формуються за рахунок фінансових ресурсів. Призначення фондів фінансових ресурсів полягає у підготовці умов, які забезпечують задоволення суспільних потреб.

Ціна – грошовий вираз вартості будь-якого товару.

Заняття за темою «Фінансова система та фінансовий механізм»

Запитання:

1. Сутність фінансової системи і її внутрішня структура.
2. Призначення і специфічні ознаки сфер та ланок фінансової системи.
3. Правове регулювання фінансових відносин.
4. Управління фінансовою системою. Суб'єкти управління фінансами в Україні, їх функції.

5. Поняття державних фінансів. Їх місце в загальній фінансовій системі держави. Охарактеризуйте кожну ланку сфери державних фінансів.

6. Сутність фінансової політики держави як складової економічної і соціальної політики держави. Зміст і завдання фінансової політики, стратегія й тактика фінансової політики.

7. Сутність бюджетної політики та грошово-кредитної політики.

8. Сутність міжнародної фінансової, митної та валютної політики.

9. Сутність і роль фінансового механізму. Складові елементи фінансового механізму, їх характеристика.

10. Методи впливу фінансового механізму.

11. Зміст і функції фінансового планування.

12. Принципи фінансового планування; його методологія.

13. Види планів.

14. Управління фінансовою системою. Суб'єкти управління фінансами в Україні, їх функції.

15. Зміст фінансового контролю, його призначення. Види, форми і методи фінансового контролю.

Основні поняття і терміни:

Фінансова система – сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних між собою сфер фінансових відносин, яким притаманні централізовані або децентралізовані фони грошових коштів, відповідний апарат управління та правове забезпечення (сукупність сфер і ланок фінансових відносин, які відображають процеси розподілу і перерозподілу ВВП).

Кредитна система – сукупність кредитних відносин, форм та методів кредитування (сукупність кредитно-фінансових установ, які акумулюють вільні грошові кошти та надають їх в позики).

Банківська система – законодавчо-встановлена, чітко структуризована сукупність фінансових посередників грошового ринку, що займаються банківською діяльністю.

Державні цільові фонди – це фонди грошових коштів, які мають цільове призначення і знаходяться в розпорядженні центральних та місцевих органів влади.

Державний кредит – це сукупність відносин, у яких держава виступає в ролі позичальника коштів, кредитора і гаранта.

Сфери фінансової системи – фінанси суб'єктів господарювання; загально-державні фінанси; фінанси домогосподарств.

Ланки фінансової системи – Фінанси комерційних підприємств, Фінанси некомерційних установ, Фінанси громадських організацій і доброчинних фондів, Зведений бюджет України, Державні цільові фонди, Державний кредит.

Державні фінанси – сфера грошових, що виникають у зв'язку з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту і частини національного багатства, пов'язана з формуванням фінансових ресурсів у підпорядкування держави й підприємств і використанням державних коштів на витрати з розширення виробництва, задоволення соціально-культурних потреб населення, оборони країни й державного управління.

Фінансовий апарат – органи, що здійснюють управління фінансами. Працівники фінансових органів, податкової служби, фінансових відділів підприємств, міністерств і відомств, які здійснюють функції оперативного управління фінансами.

Фінансове право – сукупність юридичних норм, що регламентують фінансові відносини.

Інфляція - кризовий стан грошової системи, зумовлений диспропорційним розвитком суспільного виробництва, що призводить до невідповідності попиту і пропозиції, до зростання цін на товари і послуги, монопольного стану деяких виробників, що дає їм змогу необґрунтовано підвищувати ціни на свою продукцію.

Емісія грошей – випуск в обіг грошей або цінних паперів.

Фінансова інфраструктура – цілісна сукупність підприємств та організацій-учасників сфери обслуговування фінансових послуг, являє собою підрозділ ринкової інфраструктури.

Фінансова криза – потрясіння всієї фінансової системи, включаючи кредитну, грошову та державну.

Фінансова стабілізація – є досягненням різних рівнів фінансової стійкості.

Дотація – фінансові ресурси, що виділяються з вищестоячого бюджету нижчестоячому на суму відсутніх прибутків при неможливості скорочення витрат, не мають цільового призначення.

Субсидія – фінансові ресурси, що виділяються з вищестоячого бюджету нижчестоячому на фінансування конкретних заходів або закладів, мають цільовий характер, виділяються в основному за поточним бюджетом.

Субвенція – фінансові ресурси, що виділяються з вищестоячого бюджету нижчестоячому на фінансування передбачених Державним бюджетом витрат

на основі пайової участі, мають суворо цільовий характер; виділяються переважно за бюджетом розвитку.

Фінансова політика – сукупність фінансових (розподільчих і перерозподільчих) заходів, які держава здійснює через фінансову систему.

Фінансова стратегія – це основні напрямки використання фінансів на тривалу перспективу.

Фінансова тактика – сукупність прийомів та методів фінансової політики, що спрямовані на вирішення завдань окремого етапу розвитку країни.

Фінансовий механізм – сукупність форм і методів створення й використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних державних структур, господарських суб'єктів і населення.

Фінансове регулювання – метод здійснення державою функцій управління економічними й соціальними процесами при використанні фінансів.

Фінансові нормативи – характеризують повний рівень забезпечення видатків, різних видів витрат фінансових ресурсів.

Фінансові показники – це абсолютні величини, які характеризують створення й використання фінансових ресурсів в економіці держави, її фінансове становище, результати господарської діяльності підприємницьких структур, рівень доходів населення, розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту за допомогою фінансів.

Фінансове планування – науково обґрунтований процес визначення джерел створення і напрямків використання фінансових ресурсів в економіці держави з метою забезпечення стабільного економічного і соціального розвитку.

Фінансові ліміти – є певними обмеженнями на витрати в інтересах держави, підприємця або громадянина.

Фінансові резерви – мають нейтралізувати вплив непередбачуваних факторів, що можуть виникнути в майбутньому.

Фінансові результати – процес одержання фінансових ресурсів, пов'язаний із виробництвом і реалізацією товарів, операціями на ринку капіталів.

Фінансове прогнозування – науково обґрунтоване припущення вірогідності розвитку подій або явищ на основі статистичних, соціальних, економічних та інших досліджень.

Фінансові стимули – використовуються для зацікавлення суб'єктів господарювання в досягненні кращих результатів.

Фінансові важелі – це сукупність форм і методів фінансування розширеного відтворення, соціально-культурних заходів, оборони і управління.

Фінансове забезпечення – це формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективне використання.

Фінансові санкції – особливі форми організації фінансових відносин, покликані посилити матеріальну відповідальність суб'єктів господарювання за виконання взятих зобов'язань.

Принципи фінансового планування – наукова обґрунтованість (проведення розрахунків фінансових показників на основі певних методик, з врахуванням кращого досвіду, використанням засобів обчислювальної техніки, економіко-математичних методів, які передбачають багатоваріантність розрахунків і вибір найоптимальнішого);

- єдність фінансових планів (полягає в єдності фінансової політики, єдиній методології розрахунку фінансових показників тощо);

- безперервність (взаємозв'язок перспективних, поточних і оперативних фінансових планів);

- стабільність (незмінність показників фінансових планів).

Методи фінансового планування – економічного аналізу, коефіцієнтів, нормативний, економіко-математичний, балансовий.

Фінансовий план – особлива форма документа, показники якого завжди виступають у грошовій формі й відображають результати господарської діяльності та рух фінансових ресурсів протягом відповідного періоду.

Бізнес-план – програма діяльності підприємства, план конкретних заходів для досягнення конкретної мети його діяльності, спрямованої на отримання максимального прибутку шляхом виконання підприємницького проекту.

Кошторис доходів і видатків – складають установи соціальної сфери, тобто бюджетні організації.

Фінансовий баланс – це система показників, що характеризують яке-небудь явище шляхом зіставлення чи протиставлення окремих його сторін.

Збалансованість економіки – це відповідність між різними її частинами й підрозділами та певні їх співвідношення (пропорції).

Баланс фінансових ресурсів і витрат держави – складається з метою визначення обсягів фінансових ресурсів країни і напрямів їх використання.

Платіжний баланс – це система показників, що характеризує співвідношення грошових надходжень країни з-за кордону й платежів за кордон за певний проміжок часу.

Заняття за темою «Державний кредит»

Запитання:

1. Суть і значення державного кредиту.
2. Відмінності державного кредиту від банківського. Форми та види державного кредиту.
3. Види державного кредиту.
4. Державний борг: сутність і види.
5. Методи погашення державного боргу і управління ним.

Основні поняття і терміни:

Державний кредит — одна з форм руху позикового фонду. і, насамперед, тимчасово вільних коштів населення і суб'єктів економічної діяльності. Цей рух здійснюється на добровільній основі для фінансування потреб економіки на умовах державної гарантії повернення коштів із сплатою установленого відсотка.

Державний кредит – сукупність економічних відносин, що виникають між державою як позичальником (або позикодавцем) коштів і фізичними/юридичними особами, іноземними урядами в процесі формування і використання загальнодержавного фонду грошових ресурсів.

Державний борг – сума заборгованості по випущених і непогашених внутрішніх державних позиках, а також сума фінансових зобов'язань країни стосовно іноземних кредиторів на визначену дату.

Державний борг – неоплачена сума офіційно визнаних прямих зобов'язань органів державного управління перед іншими секторами економіки й іншими країнами світу; що утворилася в результаті їх операцій у минулому і має бути погашена за допомогою операцій цих органів у майбутньому або переоформлена в безстроковий борг.

Динаміка державного боргу визначається за формулою:

$$Ab=(r-n)b-d,$$

де: r — реальна процентна ставка;

n — темп росту реального ВВП;

d — первинний дефіцит/профіциту % до ВВП.

Капітальний державний борг — включає всю суму заборгованості по раніше випущених позиках.

Поточний державний борг – включає витрати держави, пов'язані з виплатою сум виграшів, відсотків по поточних тиражах державних лотерей (облігацій), а також незапитаних сум виграшів по раніше проведених тиражах.

Заходи для управління державним боргом – заходи, спрямовані на зниження обсягу державного боргу. До них відносяться:

- конверсія.
- консолідація.
- обмін облігацій за регресійною угодою.
- відстрочка погашення.
- анулювання позик.

"Граничні" показники зовнішньої заборгованості – критерії, за розміром яких визначається фінансовий стан держави.

1. ВВП на душу населення (дол./рік):
2. Відношення суми зовнішнього боргу до обсягу ВВП (%), критичний рівень — 50%;
3. Відношення суми зовнішнього боргу до обсягу річного експорту (%), критичний рівень — 225%;
4. Відношення обсягу погашення й обслуговування боргу до обсягу річного експорту (%);
5. Відношення обсягу обслуговування зовнішнього боргу до обсягу річного експорту (%);
6. Відношення обсягу обслуговування зовнішнього боргу до обсягу прибутків державного бюджету (%).

Списання зовнішнього боргу державі вважається виправданим, якщо з останніх чотирьох показників три перевищують критичний рівень.

Державне запозичення — здійснюється з боку якоїсь держави в інституціональних одиниць інших секторів економіки. Це основний спосіб притягнення державою вільних фінансових ресурсів. Якщо воно здійснюється усередині країни, держава виступає в ролі позичальника, а населення та підприємства — у ролі кредиторів. Якщо у сфері міжнародних відносин, то держава виступає як позичальником так і кредитором: може також виступати в ролі гаранта по кредитах.

Існують наступні форми запозичення:

1. Державна облігаційна позика, випуск інших цінних паперів
2. Обертання частини внесків населення в державні позики.
3. Запозичення коштів загальнодержавного позикового фонду. Це інфляційний метод балансування прибутків і витрат Державного бюджету, тому що використовується для покриття витрат уряду — фінансування дефіциту Державного бюджету.
4. Казначейська позика.
5. Гарантована позика.

Коефіцієнт обслуговування державного зовнішнього боргу — визначається за **сумою** державного зовнішнього боргу:

$$K_{об.держ.боргу} = \text{сума}_\text{платежів}_\text{по}_\text{заборгованості} / \text{Обсяг}_\text{валют.}_\text{надходжень} \times 100\%$$

Прийнято вважати, що коефіцієнт обслуговування зовнішнього боргу не повинен перевищувати 25 %.

Валютне банкрутство держави — настає у випадку перевищення витрат держави-боржника по обслуговуванню зовнішнього боргу над валютними надходженнями по експорту товарів і послуг.

Ефективність державних кредитних операцій — визначається:

$$E_{\text{д.кред.}} = (H_{\text{д.кред.}} - B_{\text{д.кред.}}) / B_{\text{д.кред.}} \times 100\%$$

де: $H_{\text{д.кред.}}$ — надходження по системі державного кредиту;

$B_{\text{д.кред.}}$ — витрати по системі державного кредиту.

Рефінансування державного боргу — розміщення нових державних позик для погашення заборгованості по раніше випущених облігаціях державної позики.

Кредит міжнародний — приймає форму державних зовнішніх позик. Надається на основі: зворотності; терміновості; платності (поворотності). Надання зовнішніх позик здійснюється за рахунок бюджетних коштів або спеціальних урядових фондів. Державні зовнішні позики даються в грошовій або товарній формі. Погашаються валютою або товарними поставками (за згодою сторін). Сума отриманих зовнішніх позик із нарахованими відсотками включається в державний борг країни.

За джерелами міжнародні **кредити** поділяються на внутрішні і зовнішні; за призначенням — на комерційні (для обслуговування зовнішньої торгівлі), фінансові (для інвестицій, погашення зовнішньої заборгованості, **валютних** інтервенцій), проміжні (для обслуговування змішаних форм вивозу капіталів, товарів і послуг, виконання підрядних робіт); за видами — товарні і валютні; за термінами — короткострокові (до 1 року), середньострокові (від 1 року до 5 років), довгострокові (понад 5 років) та ін.

Форми міжнародного кредиту:

- Фірмовий міжнародний кредит (надання позики експортером товарів чи послуг імпортеру).
- Банківський міжнародний кредит (у вигляді експортних, фінансових і валютних кредитів).
- Брокерський міжнародний кредит (містить елементи комерційного кредиту і банківського кредиту, тому що брокер позичає кошти в банку).

Валютна криза — різке падіння курсу національної валюти (25 — 30% і більш за декілька місяців) і таке ж різке скорочення валютних резервів. Існують три типи валютної кризи: самий простий, власне валютна криза, або криза платіжного балансу; криза державного боргу (фінансова), що веде до валютної; боргова криза приватних позичальників (банківська, теж здатна вилитися у валютну за певних умов).

Перший тип кризи — власне валютна — може відбутися навіть і без міжнародного руху капіталів, без кредиторів, позичальників і банків. Єдина умова такої кризи — фіксація курсу валюти центральним банком або "брудне плавання" на певному рівні, що суперечить іншим цілям монетарної політики.

Це — "канонічна модель валютної кризи", у рамках якої криза відбувається через фундаментальну невідповідність між напрямками економічної політики. У типовому випадку це відбувається між монетизацією бюджетного дефіциту і спробою зберегти фіксований курс.

Другий тип валютної кризи відбувається через надмірне накопичення державного боргу, коли в інвесторів з'являються сумніви в спроможності або бажанні уряду безперерійно обслуговувати свою заборгованість. Якщо борг номіновано в іноземній валюті, зв'язок із валютною кризою очевидний: відтік капіталу в очікуванні дефолту (і/або девальвації) веде до виснаження валютного резерву держави і девальвації національної валюти. Якщо ж зобов'язання уряду номіновано в національній валюті, то інвестори, турбуючись про фінансування дефіциту за рахунок друкарського верстату (що зрештою веде до інфляції і девальвації), переводять свої вкладення з національної валюти в іноземну, прискорюючи тим самим девальвацію національної валюти.

Третій тип валютної кризи обумовлений борговою кризою приватного сектора, навіть якщо розміри державної заборгованості не викликають побоювань.

Усього у світовій економічній практиці нараховується 39 різновидів кризи, основними з яких є наступні системоутворюючі кризи:

1) фінансова; 2) виробнича; 3) політична; 4) екологічна; 5) соціальна; 6) культурна.

Дефолт — визнання неплатоспроможності країни або іншого позичальника по його зобов'язаннях. Об'являється або самим позичальником, або кредиторами. Умови виникнення ситуації дефолту обумовлюються в кожній конкретній угоді про позику (яких-небудь міжнародних стандартів не існує). У якості формальної причини для оголошення дефолту може бути використана будь-яка заява вищої посадової особи держави-позичальника про неможливість виплати будь-яких боргів. Дефолт за одними видами зобов'язань може привести до дефолту по інших зобов'язаннях.

Платіжний баланс — статистичний звіт, у якому відбиваються всі зовнішньоекономічні операції за визначений період часу між резидентами держави і закордонними партнерами.

Платіжний баланс — співвідношення валютних надходжень у країну через держкордон і платежі країни за кордон за визначений період. Існують чотири фази розвитку структури платіжного балансу держави: 1) дебітор, що не сформувався, (негативне сальдо платіжного балансу і приплив у країну прямих іноземних інвестицій); 2) дебітор, що сформувався, (позитивне сальдо торговельного балансу, відтік із країни прямих іноземних інвестицій і негативне сальдо прибутків від закордонних інвестицій); 3) кредитор, що не сформу-б'ІКІ у: (позитивне сальдо торговельного балансу і відтік із країни прямих іноземних інвестицій); 4) кредитор, що сформувався, (негативне сальдо торговельного балансу, приплив у країну прямих іноземних інвестицій і позитивне сальдо прибутків від закордонних інвестицій).

Дефіцит платіжного балансу – перевищення валютних платежів країни за кордон над надходженнями в країну.

Паризький клуб – об'єднання держав-кредиторів країн, що розвиваються (12 розвинутих країн – США. Велика Британія. Франція. Японія. Германія тощо).

Лондонський клуб – об'єднання найбільших приватних кредиторів країн, що розвиваються (біля 600 комерційних банків).

Сек'ютеризація – один з елементів реструктуризації зовнішніх боргів держави (списання боргу, викуп боргу, сек'ютеризація, обмін державного боргу на акції національних підприємств): процес обміну зовнішніх боргів на облігації. Основна ідея полягає в тому, що країна-боржник емітує нові боргові зобов'язання у вигляді облігацій, що або безпосередньо обмінюються на старий борг, або продаються. У випадку продажу отримані кошти спрямовуються на викуп старих зобов'язань. Останнім часом найбільше поширення одержала "сек'ютеризація" банківських боргів, тобто обмін зобов'язань перед банками-кредиторами на облігації.

Базові процентні ставки на регіональних ринках

1) "LIBOR". 2) "SIBOR", 3) "HIBOR", 4) "NIBOR", 5) "BIBOR" — ;
1 — ставка Лондонського міжбанківського ринку. 2 — ставка Сингапурського міжнародного банку. 3 — Гонконгського банку. 4 — банку Нассау. 5 — банку Бахрейну; ставки 2-5 засновані на процентній ставці в Лондоні, на 0.1-0.15 % перевищуючи її. 2 і 3 ставки використовуються в Південно-Східній Азії. 4 — у Латинській Америці. 5 — на Близькому Сході.

Квота зовнішньої заборгованості = Сума зовнішньої заборгованості/Обсяг ВВП.

Аннуїтет – вид державної позики, із якої кредитор періодично одержує визначений прибуток (ренту), встановлюваний із розрахунку на поступову виплату боргу і відсотків із нього.

Заняття за темою «Фінанси суб'єктів господарювання та неприбуткових організацій»

Запитання:

1. Сутність і функції фінансів господарської суб'єктів.
2. Економічна характеристика складу і класифікації грошових надходжень підприємств, поділу їх на власний і залучений.
3. Грошові фонди та фінансові ресурси підприємства.
4. Класифікація доходів і видатків підприємства.
5. Прибуток підприємств: його роль, формування, розподіл та використання.

6. Особливості організації і функціонування фінансів господарських суб'єктів різних форм власності та видів діяльності.

- Управління процесами формування і використання фінансових ресурсів господарських суб'єктів:

- комерційних;
- неприбуткових;
- кошторисне фінансування.

8. Фінансові аспекти створення, функціонування і ліквідації об'єднань громадян.

Основні поняття і терміни:

Фінанси підприємницьких структур – це різноманітні фонди фінансових ресурсів, які створюються й використовуються задля здійснення виробництва і реалізації продукції, робіт і послуг у різних галузях економіки. Організація та функціонування фінансів підприємницьких структур ґрунтується на відповідних принципах. До них належить:

- комерційний розрахунок;
- господарська та фінансова незалежність;
- фінансова відповідальність;
- матеріальна зацікавленість.

Асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності. Асоціація не має права втручатися у виробничу і комерційну діяльність будь-кого із учасників.

Корпорація – договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників.

Консорціум – тимчасове статутне об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети.

Концерн – статутне об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі фінансової залежності від одного або групи підприємств.

Товариства з обмеженою відповідальністю – мають статутний капітал, розподілений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Характерним є те, що учасники товариства несуть відповідальність у межах своїх вкладів.

Командитне товариство – товариство в якому разом з одним або кількома учасниками, котрі здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність щодо зобов'язань товариства всім своїм майном, належать також дин або декілька учасників (вкладників), відповідальність яких обмежується вкладом у майно товариства.

Заняття за темою «Фінанси населення»

Запитання:

1. Сутність фінансів населення, їх значення.
2. Фінансові ресурси населення. Джерела формування та їх класифікація.
3. Порядок використання доходів населення.
4. Мотиви утворення заощаджень населення, їх класифікація. Рівень заощаджень населення.
5. Фінансовий портфель громадянина, його склад: споживчий портфель, накопичувальний та інвестиційний.
6. Складові інвестиційного портфеля.
7. Портфель нагромадження та його складові.

Фондовий ринок та фінансові інструменти

Заняття за темою «Валютні системи та міжнародні розрахунки»

Запитання:

1. Поняття валюти, її призначення та сфера використання.
2. Види валюти та їх характеристика. Суть валютних відносин.
3. Валютний ринок: суть та основи функціонування. Об'єкти та суб'єкти валютного ринку.
4. Валютний курс і конвертованість валют.
5. Валютне регулювання: суть і необхідність.
6. Поняття, значення та механізми забезпечення конвертованості валюти.
7. Платіжний баланс у механізмі валютного регулювання.
8. Золотовалютні запаси в системі валютного регулювання.
9. Валютні системи: поняття, структура, призначення.

Основні поняття і терміни:

Валютою (від італ. *valuta* — вартість) називають грошову одиницю, яка обслуговує міжнародні економічні відносини і використовується як міжнародна розрахункова одиниця чи міжнародний засіб обігу і платежу.

Неконвертованими є валюти, які не обмінюються на іноземну валюту за ринковим курсом, мають суттєві обмеження на ввезення та вивезення й на всі валютні операції.

Конвертованість національної грошової одиниці — це можливість для всіх учасників міжгосподарських угод легально та вільно обмінювати її на іноземні валюти.

Валютний курс являє собою ціну грошової одиниці певної країни, яка виражена в грошовій одиниці іншої країни. Валютний курс, так само як і ціна будь-якого звичайного товару, має свою вартісну основу та коливається залежно від попиту та пропозиції.

Фіксовані курси — система, що допускає наявність зареєстрованих паритетів, які знаходяться в основі валютних курсів, що підтримуються державними валютними органами.

Валютна інтервенція — це пряме втручання центрального банку країни у функціонування валютного ринку через купівлю-продаж іноземної валюти з метою впливу на курс національної грошової одиниці.

Валютний ринок — це система стійких економічних та організаційних відносин, пов'язаних з операціями купівлі-продажу іноземних валют та платіжних документів в іноземних валютах.

Євровалютний ринок — це автономний і незалежний оптовий ринок, де оперують, як правило, великими сумами. Він майже не піддається регулюванню, не підкоряється національному законодавству, майже не оподатковується. Євровалюти є джерелом дешевого кредиту для позичальника і високого прибутку для позикодавця.

Форвардні операції — це різновид строкових операцій, що полягає в купівлі-продажу валюти між двома суб'єктами з наступним передаванням її в обумовлений строк і за курсом, визначеним у момент укладення контракту. У форвардних контрактах строки передавання валюти звичайно визначаються в 1, 2, 3, 6 та 12 місяців. При їх підписанні ніякі аванси, задатки тощо не допускаються.

Ф'ючерсні операції — це теж різновид строкових операцій, у яких два контр-генти зобов'язуються купити або продати певну суму валюти в певний час за курсом, установленим у момент укладення угоди (купівлі-продажу ф'ючерсного контракту).

Опціонні операції — це різновид строкових операцій, за яких між учасниками укладається особлива угода, що надає одному з них право (але не обов'язок) купити чи продати другому певну суму валюти в установлений строк (чи протягом певного строку) і за узгодженим сторонами курсом. Така угода називається опціоном.

Валютна система — державно-правова форма організації міжнародних валютних (грошових) відносин країн.

Національна валютна система — це державно-правова форма організації валютних відносин на території певної країни. Вона встановлює певний порядок валютних розрахунків і правила роботи з валютою інших країн.

Міжнародний фінансовий ринок нині є глобальною системою акумулювання вільних фінансових ресурсів та їхнього надання поичальникам із різних країн на принципах ринкової конкуренції.

Міжнародні фінансові інститути створюються на світовому і регіональному рівнях для сприяння економічному розвитку країн — засновників цих організацій. Вони започатковуються на основі багатосторонніх угод між державами, їхнім основним завданням є мобілізація коштів і надання допомоги на кредитних засадах для здійснення важливих економічних проектів. До числа світових фінансових інститутів належать:

- Світовий банк (СБ);

- Міжнародний валютний фонд (МВФ);
- Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР).

Крім того, існують такі фінансові інститути, як Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Міжнародна асоціація розвитку (МАР) та деякі інші.

МВФ є організацією акціонерного типу, його ресурси складаються із внесків країн-членів, для кожної з яких встановлюється вступна квота залежно від частки країни в світовій торгівлі. Відповідно й право на одержання коштів залежить від обсягу вступного внеску. Квоти переглядаються кожних п'ять років.

Світовий банк є фінансовою установою, яка покликана сприяти сталому економічному розвитку та забезпеченню суспільного добробуту в країнах, що мають низький рівень економічних показників і перебувають на стадії реформування економіки. Банк надає фінансові ресурси в формі довгострокових кредитів на розвиток виробництва на 15 - 20 років на пільгових умовах.

Діяльність **ЄБРР** в Україні охоплює такі основні стратегічні напрями, як:

- надання довгострокового кредитного капіталу банківському сектору на розвиток комерційного кредиту та інших фінансових інструментів для підтримки експортерів;
- залучення приватних інвестицій в агропромисловий комплекс України;
- технічна допомога та консалтингові послуги підприємствам державної форми власності щодо розробки та впровадження інвестиційних проектів, фінансових планів, систем закупівлі обладнання на світових ринках та управління інвестиційними проектами;
- надання кредитних ліній приватному виробництву та пряме фінансування спільних підприємств;
- реформування секторів інфраструктури - транспорту, зв'язку тощо;
- сприяння реструктуризації, в основному енергетичного комплексу, за допомогою запровадження енергозберігаючих технологій, модернізації обладнання, гарантування безпеки на атомних електростанціях.

Задача 1

Національний банк установив такий курс долара США станом на 08.09.2008 р.: купівля — 7,85 грн, продаж — 8,10 грн. Визначте:

- скільки гривень можна одержати за 400 доларів 40 центів США;
- скільки доларів США можна купити за 50 тис. грн.

Задача 2

Визначте, яким буде курс євро до швейцарського франка, якщо виходити із середніх співвідношень із долларом США:

1 доллар США = 1,6125 EUR;

1 доллар США = 1,2140 SFR.

Задача 3

Скільки угорських форинтів дадуть за 275 грн, якщо за офіційним курсом валют станом на 20.09.2007 р. 150 угорських форинтів дорівнює 35,88 індійських рупій, 1000 індійських рупій становить 78,77 грн.

Задача 4

Скільки євро можна купити за 10 180 японських єн, якщо 1 долар США дорівнює 101,8 японської єни, а 1 євро становить 0,72 долара США?

Задача 5

За експортним контрактом фірма отримала валютний виторг у розмірі 15 000 англійських фунтів стерлінгів. Разом з тим вона повинна заплатити постачальникові сировини за імпортом контрактом 12 000 доларів США, але російськими рублями.

Який фінансовий результат фірми в гривнях після здійснення обох контрактів, якщо відомо, що:

$$1 \text{ RUR} = 0,24 \text{ UAH}, 1\$ = 8,85 \text{ UAH}, 1\$ = 0,67 \text{ GBP}.$$

Заняття за темою «Спеціалізовані кредитно-фінансові установи»

Запитання:

1. Суть, функції та основні види спеціалізованих кредитно-фінансових установ.
2. Страхові компанії: їх функціональна суть та форми організації.
3. Пенсійні фонди.
4. Інвестиційні компанії.
5. Позиково-ощадні асоціації.
6. Міжбанківські об'єднання, їх роль та значення у функціонуванні кредитних систем.

Основні поняття і терміни:

Інвестиційна компанія — це інститут колективного інвестування, який за своїм головним функціональним призначенням є установою, що об'єднує індивідуальні заощадження і надає своїм пайовикам, у тому числі й тим, хто не має значних заощаджень, можливість вкласти їх у цінні папери та інші активи.

Фінансові компанії здійснюють кредитування клієнтів шляхом купівлі їхніх боргових зобов'язань. Серед фінансових компаній важливе місце посідають холдинг-компанії. Купівля зобов'язань дозволяє їм тримати великі пакети акцій компаній і здійснювати контроль над їхньою діяльністю. До фінансових компаній належать і кредитні установи, що обслуговують гуртову та роздрібну торгівлю, зокрема які діють у сфері споживчого кредиту.

Недержавні пенсійні фонди створюються фірмами для виплати пенсій та допомоги працівникам і службовцям. Створення таких фондів дає змогу зменшити податкові платежі фірми та використовувати їх для купівлі акцій інших компаній, що забезпечує зміцнення фінансової могутності компанії.

Кредитні спілки є різновидом кооперативів, створюваних окремими групами населення з метою об'єднання коштів для вирішення практичних проблем. Кредитні спілки утворюються на паях для короткострокового кредитування їхніх учасників (для будівництва або ремонту будинку, купівлі автомобіля тощо).

Список джерел

Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР Із змінами і доповненнями.
2. Бюджетний Кодекс України № 2456-VI от 08.07.2010.
3. Закон України „Про Державний бюджет України” на відповідний рік. Закони України//Відомості Верховної ради України або Офіційний вісник України.
4. Податковий кодекс України. Із змінами, внесеними Законами України № 2856 – VI) від 23.10.2010 року.
5. Закон України «Про страхування» від 7.03.1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18.
6. Закон України «Про цінні папери і фондову біржу» від 23.02.2006 р. // Урядовий кур’єр . – 2006. – №78.– С. 6-10.
7. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29.
8. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. (із змінами та доповненнями)//Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001 – №1. – С. 3-47.

Базові

9. Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси підприємств Навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Знання-Прес, 2006. — 287 с.
10. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. — К.: ЦНЛ, 2004. — 608 с.
11. Вовчак О.Д. Гроші та кредит. Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2013. — 424 с.
12. Гроші і кредит. Підручник / За ред. проф. Івасіва Б.С. /:КНЕУ, 2010.
13. Гроші, банки та кредит. Підручник / Щетинін А.І. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 432 с.
14. Живко З.Б. Банківська діяльність: навчальний посібник /З.Б. Живко. — К.: Алерта, 2012. — 248 с.
15. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика [текст]: навч.посіб./Д.І Коваленко, В.В. Венгер – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 578 с.
16. Левченко Л.В. Гроші та кредит. Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 224 с.

17. Макаренко М.І. Ефективність грошово-кредитного регулювання макроекономічної динаміки [Текст]: монографія / М.І. Макаренко, К.М. Жулінська. — Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2013. — 204 с.
18. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник, — К.: КНЕУ, 2007 — 240 с.
19. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. — К.: Центр навч. л-ри, 2006. — 312 с.
20. Реверчук С.К. Гроші та кредит: підручник / С.К. Реверчук, В.І. Грушко, Л.І. Дмитриченко, І.Г. Скоромович, О.Ю. Сова. — К.: Знання, 2011. — 382 с.
21. Сафонова Л.Д. Бюджетний менеджмент: Навч.-метод посібник для самост. вивч. дисц. — КНЕУ, 2001.
22. Чечетов М.В., Чечетова Н.Ф. Бережна А.Ю. Бюджетний менеджмент: Навчальний посібник. В 2-х ч. — Х.: ВД «ІНЖЕК». 2004. — 560с.
23. Фінанси: Навч.посіб./ В.І. Оспіщев, Л.І. Лачкова, О.П. Близнюк та ін.; За ред. В.І. Оспіщева. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2008. — 366 с.
24. Фінанси: Підручник / За ред. С.І.Юрія, В.М.Федосова. — К.: Знання, 2008. — 611 с.
25. Финансы: Учебник / Под ред. Л. А. Дробозиной. — М. : ЮНИТИ: Финансы, 2000.
26. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 576 с.

Інформаційні ресурси

1. Цифровий репозиторій ХНУМГ [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://eprints.ksame.kharkov.ua>
2. Національний банк України. — Режим доступу: www.bank.dov.ua
3. Лига БизнесИнформ. — Режим доступу: www.liga.net/.
4. Налоги и бухгалтерский учет. — Режим доступу: basa.tav.kharkov.ua/.
5. Право. Украина. — Режим доступу: www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html.
6. Сервер Верховной Ради Украины. — Режим доступу: www.rada.gov.ua/.
7. Украинское право. — Режим доступу: www.ukrpravo.com/.
8. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. — Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
9. Офіційний електронний каталог Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua.
10. Офіційний електронний каталог Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка. — Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com>

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійного вивчення
навчальної дисципліни

ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ

*(для студентів 3 курсу заочної форми навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр
за напрямом підготовки 6.030601 – Менеджмент)*

Укладач **ЛЕЛЮК** Наталія Євгенівна

Відповідальний за випуск *Г. І. Кизилов*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2014, поз. 271М

Підп. до друку 27.03.2015 р.
Друк на різнографі
Зам. №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 2,3
Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4705 від 28.03.2014 р.